

AZ OKTATÁS FILOZÓFIÁJÁRÓL

Az oktatás a világ legtöbb országában – így Magyarországon is – válságban van. A válság tünetei a nyugati országokban nagyon hasonlóak. Ezek: az oktatás hatékonyságának drámai csökkenése, az eredménytelenség elfedése különböző „mérésekkel”, a pedagógus tekintélyének fokozódó hiánya, a tanítási és tanulási fegyelem hiánya, a társadalmi *entrópia* (a rendezetlenség mértéke) rohamos növekedése, az iskolai oktatással kapcsolatos téveszmék térhódítása, az erkölcsi értékek devalválódása, elutasítása. Joggal következtetünk arra, hogy a válságot előidéző okok is azonosak. (A keleti, távol-keleti országokban mások a tünetek, az okok azonban nagymértékben hasonlóak a nyugati országokban fellelhető okokhoz. Most azonban elsősorban a „keresztény világ” országainak problémáival foglalkozunk.)

A nevelés és oktatás területén a kedvezőtlen irányú átalakulások magyarázata a globális piac hatásaiban, befolyásában lelhető fel. Ez a hatás a köz-, szak- és felsőoktatás minden területén érvényesül: az oktatás céljainak átfogalmazásában, tartalmának meghatározásában, minőségének torzulásában.

A bajok fő okát azonban a felvilágosodás korában született téves antropológiában találjuk meg. Ezeket az új elveket a huszadik században neomarxista, individualista ideológiák fogalmazzák meg (mint például a Frankfurter Iskola), és egy pedagógiai érdekcsoport közvetíti. Téves emberképük helytelen célok megjelölését vonja maga után.

Válságos helyzetben, mint amiben most az oktatásügy van, a legfontosabb a világos gondolkodás és a tiszta beszéd. Le kell szögezni az elveinket, amelyekből kiindulunk, és meg kell fogalmaznunk az ember lényegével, természetével, a közösségi léttel, az ember gazdasági és kulturális tevékenységével, továbbá a globalizációval és korunk kihívásaival kapcsolatban gondolkodásunk premisszáit. Ezekből vezetjük le céljainkat, hogy egyértelműen és kellő részletességgel megjelöljük a feladatokat és tennivalókat.

Pedagógiai elveink középpontjában az a kérdés áll, hogy mi az ember, mely igazságok alapozzák meg méltóságát, mi a hivatása és mi a dolga a világban. A nevelés antropológiai megalapozása megköveteli a fogalmak helyes értelmezését is.¹ Ezért ragaszkodni fogunk

---

¹ Szakítanunk kell a gondolkodást károsan befolyásoló szavakkal, kifejezésekkel és tétútra vezető kijelentésekkel, a közgondolkodás téveszméivel. Először is el kell kerülnünk a „nevelünk vagy oktatunk” ter-

ahhoz az elvhez, hogy az iskolában *a pedagógusok tanítanak, és a tanulók tanulnak*. A tanítás fogalmának magában kell foglalnia a nevelést és az oktatást, mégpedig minden szinten, az óvodai nevelés, a szűkebb értelemben vett közoktatás, a felsőoktatás és a szakképzés terén.²

AZ EMBER SZEMÉLYES LÉTE

Az emberi jelenség legfontosabb vonása az a paradoxon, hogy az ember individuum és kollektív lény egyszerre, vagyis személy és közösségi lény.

A személy fogalma az európai kultúra középpontjában van. Az ember személy, az anyagi világból kiemelkedő szellem. Az anyaggal ellentétben a *szellem legfőbb vonása a szabadság*. Ez azt jelenti, hogy a szellemi létező tetteinek, változásainak, aktivitásának az oka (forrása) – legalábbis részben – önmagában az alanyban van. A szellem rendelkezik azzal a képességgel, hogy önmaga irányítója legyen, és döntéseket hozhat.

A szellem döntésképesége feltételezi az öntudatot és önismeretet, továbbá azt, hogy ismeri a döntés lehetséges irányait, a döntés következményeit. Ebből a minőségéből következik a személynek senki mással fel nem cserélhető, pótolhatatlan, nem osztható és nem közölhető egyetlensége. A személy teljességre irányuló lény, ez olthatatlan boldogságvágyában nyilvánul meg, ami szellemi mivoltából fakad.

Abból az antropológiai elvből kell kiindulni, hogy az ember célja és hivatása a személyes boldogság, az üdvösség. A boldogság a létezés teljessége, vagyis egyesülés Istennel. Az ember személyes boldogságra hivatott. A boldogságnak szükséges feltétele a szabadság, mert csak szabad ember lehet boldog, az ember csak szabadon üdvözülhet. Még Isten sem teheti meg, hogy az embert akarata ellenére vagy akarata nélkül boldoggá tegye. Ezért az ember elsődleges feladata a szabadságának viszonylagos megteremtése.

Ám *az ember szabadsága nem abszolút*. Tudomásul kell vennie, hogy a tudása nem terjed ki törvényalkotásra.³ A korunkban divatos individualista felfogással ellentétben el kell fogadnia az embernek, hogy nem alkothat sem természeti, sem erkölcsi törvényeket. Nem az ember dolga megmondani, hogy mi a Jó és mi a Rossz – így nem rendelkezhet arról, hogy ki ember és ki nem –, és nem az egyén vélekedésétől függ az, hogy mi az Igaz és mi a Hamis. Így tehát az embernek meg kell tanulnia az erkölcsi törvényeket, meg kell ismernie a tudományok törvényeit és meg kell tanulnia tájékozottan dönteni. Ezért a szabadság szükséges feltétele az igazság ismerete, a személy autonómiája feltételezi a

---

méketlen vitáját. A tanítás célja a tudás átadása, ezért a *tudás* szó becsületét vissza kell adni. Szakítani kell a pedagógiában a *kompetencia* szóval jelölt definiálatlan fogalom használatával.

2 Tömören: *tanítás = nevelés + oktatás*.

3 Kivéve az írott jogban kifejezett törvényt, amely felfogásunk szerint a kultúra része.

tudás birtoklását. Ha gyermekeinket szabad felnőttekké szeretnénk nevelni, akkor tudást kell nekik adni. Ez szabadabbá teszi az embert, hiszen minél kevesebbet tudnak az emberek, annál kiszolgáltatottabbak.

A szabadság *nem önmagában érték*, hiszen tehet az ember jót és tehet rosszat, az minősíti, hogy a jó vagy a rossz mellett dönt. A személyes és közösségi lét fogalmi ellentéte a *szeretetben* – mint a személy szabad döntésében – oldódhat fel, vagyis abban a folyamatos aktivitásban, hogy a személy saját boldogságát mások boldogságának megvalósulásával kívánja elérni. Ezt a döntést senki nem hozza meg helyette, a felelősségét senki tőle át nem vállalhatja.

A szabadság azonban az ember számára *nem adottság*, hanem *lehetőség és feladat*, amit jórészt magának kell megteremtenie: be kell gyakorolnia a jó döntéseket, uralkodnia kell a rosszra is kész természetén. Ezt nem tudja egyedül teljesíteni, ebben a tevékenységében szüksége van a közösségek támogatására és segítségére. Ennek az emberi támogatásnak intézménye az *iskola*, amely a tanulók és tanárok közös műhelye, és ahol a pedagógusok *tanítanak*, a tanulók *tanulnak*.

AZ EMBER KÖZÖSSÉGI LÉTE

Az európai szellem három tartópillére (1.) az antikvitás, vagyis a görög-római kultúra, (2.) a kereszténység, (3.) a nemzet műveltsége, a mi szempontunkból a magyar nemzet sok ezer éves gyökerekkel rendelkező kultúrája. Ezeken a tartóoszlopokon nyugszanak a gyakorlati, vallásos és filozófiai gondolkodás alapelvei, ezek alapozzák meg az igazságosság, a méltányosság, a felelősség, a szolidaritás, a szubszidiaritás követelményeit, a béke értékét, a demokrácia lényegét és fontosságát. Az ember magában hordozza a szépség, a jóság és az igazság platóni ideálját, törekszik a jóra, elfogadja az igazságot, és vágyakozik a szépségre. Tudjuk azonban, hogy az emberi természet hajlik a rosszra, ezért az emberi társadalom nem lehet tökéletes, hiszen az emberek sem azok. A keresztény gondolkodás az utópiák minden formáját elutasítja, és nem fogadjuk el a jövő ideális társadalmának semmiféle álmképét. A társadalmi jelenségek alakulásában a szerves fejlődést tekintjük a folyamatokat igazoló tényezőnek. Ez az oka annak, hogy a gyakorlati politikában elvetjük a modellkövetés érveit.⁴

Az ember lényegét érintő másik fontos elv – a személyesség mellett – az ember kollektív (közösségi) jellegével függ össze. Az individuum veszélyeztetett, természeténél fogva „fogyatékos”, esélye az életre csak a szolidaritást nyújtó közösségekben lehet, mint

⁴ Nem szabad semmit sem kipróbálni csak azért, mert egy másik országban működik vagy működött, és tilos bármit is kipróbálni csak azért, mert valamilyen nemzetek feletti hatalom ezt tanácsolja.

elsősorban a család, aztán a rokoni kör, az egy településen lakók közössége, a szakmai, kulturális, vallási közösség (egyház) és különösen a nemzet.

A nemzet valóságos közösség. A közös történelmi tudat, kultúra és az utódainkért közösen vállalt felelősség létező szellemi valóság, az emberiség kulturális közösségének különös értéke. A nemzethez való tartozás létezésünk egyik feltétele, értelme. Alapvető célunk ennek a közösségnek megőrzése, kultúrájának építése, gazdaságának növelése, a nyelv védelme, amely szerkezetével, szókincsével, jelentésárnyalataival a világ szellemi életének különös ékköve. Filozófiai megfontolásból nyilvánvaló, hogy vallásos közösségek szerveződése nem lehetséges a nemzeti lét dimenziója nélkül. A kereszténységnek sincs esélye globalizált világban.

A nemzethez való tartozás meghatározza a létezés terét, a lét fő kérdéseit, a közösség javának szolgálatát. Mi ugyanis, amikor a közjóról beszélünk, családuink, rokonaink, barátaink jelenéről, megélhetéséről, gyermekeink, unokáink, dédunokáink jólétéről, biztonságáról és boldogulásáról, továbbá szüleink, nagyszüleink, őseink becsületéről, hősiességéről beszélünk, amelyeket magunkénak érzünk, amelyekkel a legteljesebb mértékben azonosulunk.

GAZDASÁG ÉS KULTÚRA

A közösségi lét fontos kategóriái: a gazdaság és a kultúra. Ezek – a mi felfogásunkban azonos fogalmak –, mert a szavak eredete is azonos. (A gazdaság első megjelenése a mezőgazdaság, vagyis az agrikultúra. Sok mezőgazdasági tevékenységet ma is kultúrának hívnak.) Az ember kultúrateremtő tevékenysége pontosan azonos a gazdaságot építő munkájával. A Teremtés könyvében Isten rendelkezik így: „...töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá”, és néhány sorral később ezt olvassuk: „...vette az embert, és Éden kertjébe helyezte, hogy művelje és őrizze.” Mindezt úgy is értelmezhetjük, hogy az ember feladata, hogy *vonja uralma alá a természetet és uralkodjon a saját természetén*. Vagyis építsen városokat, utakat, nemesítsen növényeket, szelídítsen állatokat, művelje a nyelvet és a művészeteket, kutassa a világ törvényeit, tanítsa gyermekeit és – az elme szabad döntéseivel – irányítsa tetteit. A föld művelése és a nevelés (főként az önnevelés) az ember nagyon hasonló aktivitása. Ez az a feladat, amely kiemeli az embert az állatvilágból, amely az anyagi világot szellemivé teszi.⁵ A gazdaság és kultúra nem lehetnek ellentétben egymással, de ellentét van a gazdaság és az ellenőrzés nélkülivé, fedezet nélkülivé vált, világhatalomra törekvő pénzügyi világ között. Az újkori globális piac pénzügyi szemléletét megkülönböztetjük az emberi kultúra alapvető részét képező gazdasági szemlélettől.

---

⁵ Meg kell jegyezni, hogy az ember nem minden szellemi tevékenysége kulturális. Az áldozatot bemutató katolikus papok aktivitása nem kulturális cselekvés, a szerzetesek napi élete nem része a kultúrának.

Nagyon hangsúlyos elv származik ebből: az oktatást meg kell óvni a tőke öntörvényű hatalmától. Az iskolát semmilyen értelemben nem tehetjük ki piaci hatásoknak, az oktatást semmilyen vonatkozásban nem tekinthetjük szolgáltatásnak.⁶ *Az oktatás szolgálat, a köz oktatása közszolgálat.* Az ember számára a tudás megszerzése, szabadságának megvalósulása, egyéni boldogulása nem magánügy, mert csak közösségben valósulhat meg.

Az oktatás anyagi forrása kettős eredetű, költségeit egyrészt a tanulónak, a tanuló családjának áldozatából, másrészt a közösség anyagi hozzájárulásából fedezzük. Az oktatás az egyes ember és a nemzet közös beruházása a jövőbe. Ebből az elvből két következmény fakad. Először is az oktatástól távol kell tartani a profitra éhes tőkét. A magánemberek és az adófizetők pénze csak a tanárok megélhetését biztosíthatja, más körök gazdagodását nem.⁷

A globalizáció jelensége miatt a stratégiai alapelvekhez új szempontokat kell csatolnunk. A globalizáció szükségszerű jelenség. Lényege abban van, hogy a tudomány és vele együtt a technika fejlődése átalakította a tér és az idő eddigi fogalmát. Az információszerezés lehetőségei kibővültek, veszélyei megnövekedtek. Korunkban nem vagyunk képesek a változásokat észlelni, az emberi agy nem tudja feldolgozni a rázúduló információkat. Az új jelenségeket az ember kiszolgáltatottként éli meg: a távolságok lecsökkentek, a cselekvések időtartamai is megváltoztak. Az információáradat óriási pszichés nyomást fejt ki az emberre, aki közben az erőforrások csökkenésével kapcsolatban tehetetlenségét is átéli. A globalizációval összefüggő aggodalomra okot szolgáltató másik jelenség ugyanis a természeti erőforrások kimerülése. Fel kell ismerni, hogy a Föld véges, az ember lehetőségei végesek. Az ember és a világ viszonya megváltozott, máshogy kell már érteni azt, hogy *„vonjátok uralmatok alá a Földet”*. Sokkal inkább azon van már a hangsúly, hogy *„... művelje és őrizze.”* Ezért a jövő nemzedékeket és rajtuk keresztül az egész társadalmat a természeti környezet és az élet harmóniájának tiszteletben tartására kell tanítani.

Könnyen igazolható tény, hogy a helyes elveken működő, jól szervezett oktatás a gazdaság felemelkedésének legfontosabb feltétele, vagyis az emberi erőforrások nemcsak az egyén, hanem a közösség javára is hasznosulnak, tehát az egyén boldogulásával növekszik a közjó is. Az oktatás gazdaságilag nagyon hatékony befektetés, a beruházások

---

6 Igen fontos tény, hogy Magyarországon a 2008. március 9-én megtartott népszavazáson a magyar nép túlnyomó többsége a tandíjfizetés ellen szavazott, ezzel amelletts voksolt, hogy az oktatást (a felsőoktatást) nem irányíthatja a profitéhes pénzpiac, nem lehet a pénzgazdaság érdeklődési körében. Azzal ugyanis, hogy a népszavazás a tandíj ellen döntött, kivonta a piacról a diákokat, mint a piac egyik lehetséges szereplőjét.

7 A második következmény összefügg az elsővel is: meg kell akadályozni a pazarlást és a korrupció minden formáját.

igen hamar hasznosulnak, az eredmények néhány év alatt, egyes tekintetben szinte azonnal eredményeket hoznak.

AZ ISKOLAI TANÍTÁS CÉLJA

A szabadság lehetőség és feladat az ember számára. Magának kell begyakorolnia a jó döntéseket, legyőznie a rosszra hajló természetét, ezért a nevelés értelme és elsődleges célja az önnevelés, az önnevelésre irányuló készség kialakítása. Ezt a feladatot a gyermek, az ifjú csak a közösség támogatásával tudja megoldani. Ennek a segítségnek az intézménye az iskola. A jó iskolában tanítás folyik. A tanítás a pedagógia kettős tevékenysége, amely egy dolog, de a nevelést és az oktatást értették rajta.⁸

Mindannak, ami az iskolában történik, az ifjak szabadságának növelését kell szolgálnia. A szabadsághoz azonban az igazság ismerete vezet, ezért a tudás megbecsülésére, a tudás utáni vágyra kell nevelni az ifjúságot, és biztosítani kell, hogy elsajátíthassa az emberiség felhalmozott tudását, az iskolában tehát oktatni kell, mert a tudás megszerzése a cél.

A kollektív ember tudása elképzelhetetlen mértékben meghaladja az individuum lehetőségeit. Ezért a tudás megszerzésének a feladata kettéválik.

Az első feladat abban áll, hogy az ifjúban ki kell alakítani az emberiség közös tudásához való helyes viszonyt, mindenekelőtt a tudás megbecsülésének, a tudáshoz vezető út elismerésének készségét, a tudás iránti vágyat, a kíváncsiság és a csodálkozás képességét. El kell sajátítani vele azokat az ismereteket, amelyek mindezek elérését elősegítik, az életkorának megfelelő munkaszeretetet, az erőfeszítés készséges vállalását, a beszéd, az olvasás, az írás, a számolás elemi, majd összetettebb készségeit.

A második feladat pedig abban áll, hogy az ifjú egy vagy több területen sajátítsa el mindazt a tudást, amellyel az emberiség azon a területen és az adott időben rendelkezik.

Az első feladat megoldása a második teljesítésének csak szükséges feltétele, de nem elég ahhoz, hogy a fiatal az eddig megszerzett tudásával munkát vállaljon és beilleszkedjen a felnőttek (a munkavállalók) közösségébe, de megfelelő alapot jelenthet ahhoz, hogy a következő feladat megvalósítása közben megtanulja mindazt, amivel részt vehet a gazdasági (kulturális) életben.

Az egységes oktatási rendszer a kétféle célnak megfelelően alrendszerekre tagolódik, melyeket a jogi, gazdasági, pedagógiai eszközök különbözősége miatt el kell egymástól határolni. A szűkebb értelemben vett közoktatás fogalma az első célhoz kapcsolódik, a második célhoz kapcsoljuk a szakmai ismeretek oktatását, vagyis a szakképzést és a

---

⁸ Tömören: *tanítás = nevelés + oktatás.*

felsőoktatást. A célokat tekintve elválasztjuk tehát a közoktatást a ráépülő oktatási fokozatoktól, de nem teszünk különbséget a gyakorlati szakemberképzés és a felsőfokú tanulmányok között.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy mind a felsőoktatási, mind a szakoktatási rendszertől meg kell követelni, hogy az oktatásuk valóban hatékony legyen, vagyis az iskoláikban megszerzett diploma vagy bizonyítvány birtokosát a munkavállalásra alkalmassá tegye. Az állam megköveteli, hogy az oktatási intézmény a munkaerőpiacon értékesíthető és értékes – elég általános, széleskörű – tudást bizonyító oklevelet adjon. Ehhez kapcsolódó követelmény az is, hogy azok, akik ezekkel a bizonyítványokkal majd munkát vállalnak, önállóan is képesek legyenek új szakmai tudás birtokába jutni, és ne legyenek kiszolgáltatva az „*élethosszig tartó tanulás, életfogytig tartó fizetés*” programjának. Más szóval: az az ismeret, amelyet a fiatal elsajátít a szakmai oktatásban (a szakképzésben vagy felsőoktatásban) a szabadságát növeli.

A tanítás másik összetevője a nevelés, ez direkt hatással különösen a közoktatásban fontos. A szakmai oktatásban (a felsőoktatásban és szakképzésben) is elháríthatatlan feladat, hiszen a tanárok és a tanulók példáikkal hatnak egymásra, nevelnek – ha akarnak, ha nem –, azonban inkább az indirekt hatások eredményesek. A nevelés az ember autonómiájára irányul, ezért közvetlen célja az önnevelés készségének kialakítása. A pedagógus sikere az, ha tanítványai a felnőttkor küszöbén önismerettel rendelkeznek és tudatosan törekednek a jóra. A nevelésnek el kell érnie, hogy a felnövekvő ifjak ismerjék adottságaikat és saját maguk nevelésének feladatait is, de tanulják meg elviselni korlátaikat és csökkenteni hibáikat.⁹

A nevelés az ember szabadságának növelése, személyiségének gazdagítása, ezért magában kell foglalnia az értelmi-intellektuális képességek kibontakoztatását, az akaraterő fejlesztését, az érzelmi intelligencia növelését és az erkölcsi követelmények elfogadtatását. A nevelés fogalmába beleértjük az esztétikai képességek fejlesztését, a művészeti nevelést, de a testnevelést is, valamint azt a célt is, hogy a fiatalok az egészséget tekintsék értéknek. Értékeljék felelősségteljesen és becsüeljék meg azt, hogy férfinak vagy nőnek születtek, készüljenek tudatosan a felnőtt férfi és a nő házassági szövetségére. A nevelésnek arra kell irányulnia, hogy a fiatalok felnőttként egészséges házasságban és családban akarjanak élni. A család a legkisebb szerves közösség, amely biztonságot ad az egyénnek, lehetőséget ad az embernek a kiegyensúlyozott, boldog életre, boldogulásra, sőt az egészséges és hosszabb életre is.

---

⁹ Lélektanilag igazolható, hogy az egyes embernek, így a fejlődő személynek az erkölcsére a hiteles emberek példái hatnak, a társadalom erkölcsét pedig okos és bölcs politikai döntésekkel, gazdasági és jogi eszközökkel lehet jó irányba terelni.

REND ÉS SZABADSÁG

A rend a szabadság feltétele. A rend ellentéte az anarchia, a rend hiánya olyan, mint az elhanyagolt kertben burjánzó gaz. Az élő sejtekben is magas fokon szerveződött rend uralkodik, a rendezetlenség – a filozófiából és a fizikából kölcsönzött szóval az *entrópia* – robbanásszerű, visszafordíthatatlan megnövekedése halálhoz vezet. Az anyagi rendszerek entrópiája energia- és információ-befektetéssel csökkenthető, a társadalmi szervezetek rendezetlenségét erőfeszítéssel és tudással mérsékelhetjük. A hatékony oktatáshoz szükséges rend megvalósításához a pedagógusok értő erőfeszítése, odaadó nevelőmunka kell. Rend nélkül nem lehetséges hatékony munkát végezni. Ezt sokszorosan igazolta a mögöttünk levő – balliberális befolyás alatt működő – oktatási rendszer húsz éve. A rendet hozzáértéssel, bölcsességgel és kemény munkával meg kell valósítani.¹⁰

Az iskolán belüli rend összefügg a jogokkal és a kötelességekkel. A gyermekek és az ifjak különböző mértékű jogokkal és különböző kötelességekkel rendelkeznek. Mindenkinek jár a jog minimuma a természetjog alapján, de ezen felül csak annyi, amennyit a kötelességek vállalásával és teljesítésével kiérdemel. A tanulók legfőbb kötelessége az iskolában az, hogy tanuljanak, a tanár utasításait hajtsák végre, az óra rendjét ne zavarják, mások tanulását ne akadályozzák, az iskola rendtartását, belső szabályait tartsák be, a tanárok és társaik emberi méltóságát, testi épségét tartsák tiszteletben.

El kell utasítani azt az individualista gyakorlatot, amely tagadja, hogy minden iskolafokozatban szükség van az elsajátított tudás folyamatos mérésére és a tanítás hatékonyságának ellenőrzésére. Az osztályozás természetes követelmény, és a szülő folyamatosan tájékoztatni kell a gyermek előmeneteléről. Ezért törekedni kell arra, hogy a pedagógus és a szülő kapcsolatban legyen, a pedagógusok ismerjék a gyermek családját, otthoni körülményeit. Ehhez kapcsolódik, hogy ha a gyermek előmenetele valamely szempontból (egy vagy több tantárgyból) nem megfelelő, akkor osztályt kell ismételnie.

Magától értődő elvárás, hogy az alkalmazott tanterv céljaival, a vizsgák, különösen az érettségi vizsga követelményeivel összhangban a tanulókkal szemben támasztott elvárásokat úgy kell meghatározni, hogy rendszeres tanórai munkával és otthon végzett tanulással – házi feladatok megoldásával – ezek teljesíthetők legyenek. Nem szabad a diákokat (és szüleiket) magánórákkal terhelni, és kellő időt kell adni a pihenésre, szórakozásra és rendszeres sportra.

A tanulók magatartását és erkölcsét a szülei példája és elvárása befolyásolja, ezért a

---

¹⁰ A pedagógiai gyakorlatnak, az iskolarendszer működésének célja a felnövekvő generáció nevelése, ezt a fogalmat azonban megkülönböztetjük a *megnevelés* és az *átnevelés* szóval jelzett fogalomtól. A rendet a fenytésnek nem olyan eszközeivel akarjuk kikényszeríteni, amely az angolszász iskolarendszerben általános volt, és a kontinentális iskolákban is előfordult – az emberi méltóság tisztelete ezt kizárja –, de az iskolától nem várható el, hogy a tanítást és a tanulást destruktív magatartásával akadályozó gyermeket falai között tartsa.

szülők iskolához, tanuláshoz való viszonyát – alkalmas jogi és gazdasági eszközökkel – javítani kell. Nagyobb hangsúlyt kell adni a szülők felelősségének, hiszen a gyermekek nevelése az ő elsőrendű, el nem vonható joguk és megkérdőjelezhetetlen kötelességük. Ezért, és mivel támogatást kapnak az államtól gyermekek neveléséhez, elvárható, hogy teljesítsék a közösség által rájuk rótt nevelési kötelességüket és vállaljanak gyermekek cselekedeteiért – esetleges bűncselekményeiért is – akár büntetőjogi felelősséget.

SOKSZÍNŰ OKTATÁSI RENDSZER

A szabadság, a szabad döntés lehetősége azt jelenti, hogy az ember előtt különböző lehetőségek állnak. Ez szükséges is, mert az emberek különböznek egymástól, mások az örökölt tulajdonságaik, mások a vágyaik és mások boldogulásuk útjai. Az uniformizálás a baloldali utópiák emberekkel történő kísérleteinek tragédiákba torkolló próbálkozása.

A sokszínű pedagógia felel meg az ember természetének. A sokféle ember nagy nemzeti kincset jelentő sokféle képessége csak plurális oktatási rendszerben bontakozhat ki és válhat hasznára a személynek, ugyanakkor a közjónak is, továbbá a fogyatékkal élők vagy hátrányos helyzetűeknek a hasznukra történő megkülönböztetést csak ilyen elvi keretek között biztosíthatjuk. Ehhez sokszínű pedagógiára van szükség, hogy mindenki olyan iskolába járhasson, ahol esélyei vannak és képességei kibontakozhatnak.

Közösségi létünk és fejlődésünk érdekében is ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy újra létesüljenek és működjenek a Trefort-, Eötvös- és Klebelsberg-korszak gimnáziumai, amelyek nagyszerű tudósokat adtak a világnak. A jog és a gazdaság eszközeivel támogatni kell a plurális oktatási rendszert az iskolarendszer, a tantervek és fenntartók tekintetében.

Az első kérdés az, hogy milyen iskolaszervezetben tanítsunk. A szűkebb értelemben vett közoktatáshoz az óvoda intézményén túl két iskolafokozat tartozik: az általános vagy alapiskola és a középiskola, különösen a szerves fejlődéssel kialakult sajátos magyar struktúra: a nyolc-, a hat-, a négyosztályos gimnáziumok rendszere. Fontos, hogy ezek mindegyikét fogadjuk el, mert a magyar társadalom erre szavazott. Az ezekben folyó nevelés-oktatás során el kell érni a személyiség fejlesztését, ki kell alakítani benne a felelősségérzetet önmagával, társaival, a felnőttekkel szemben, de nem kell felkészítenünk őt a „munkaerőpiac kihívásaira”.¹¹ A szakképzésben és a felsőoktatásban olyan speciális ismeretek megtanítása a cél, amely alkalmassá teszi az ifjút arra, hogy munkát vállaljon, továbbá képes legyen önállóan újabb szakmákat, tudományokat elsajátítani. Szakmai ismereteket nyújthatnak a szakmákat oktató szakiskolák, szakközépiskolák és a felső-

¹¹ Ezért nincs értelme bármelyik múltbeli vagy nyugat-európai, esetleg távol-keleti modellre hivatkozni és az egyik vagy másik mellett „elkötelezni” magunkat.

fokú szakképzés intézményei, valamint a felsőfokú oktatási intézmények: az egyetemek és a főiskolák. A szakmai képzésben és a felsőoktatásban is érvényesíteni kell a sokszínű oktatás elveit. Az egyetemeken hangsúlyozottan teljesíteni kell a korszerűség, a minőség és a tudományosság követelményeit.

A második kérdés az, hogy mit tanítsunk. A tantervi sokszínűség a háromszintű tantervi szabályozásban ölthet testet. A tantervi szabályozás legmagasabb szintje – nevezzük most *Nemzeti nevelési kódexnek*¹² – a közoktatás teljes tartalmára érvényes, minden részfeladatra kiterjed, műfaját tekintve absztrakt tanterv, végrehajtásáról törvény rendelkezik. Ez a dokumentum a nemzeti műveltségesszéményt írja le, és szabályozza az alacsonyabb szintű tantervek, a tanulmányokat záró vizsgák és az iskolaváltáshoz szükséges követelmények elkészítésének, jóváhagyásának szabályait, eljárásait. A jogi és formai előírások mellett a *Nemzeti nevelési kódex* tartalmazza a nemzeti műveltség elsajátításának követelményeit és feltételeit, állást foglal a gyermekek korától függően elsajátítható műveltséggel kapcsolatban. A sokszínű pedagógia ugyanakkor megakadályozza a magyar oktatásügy szerves fejlődésétől idegen téveszmék térnyerését, mint amilyen például a „*hat évfolyamos alsó tagozat*”, a „*tantárgymentes tananyag*”, a „*műveltségterületek*” két évtizede nyomasztó rémálma.

A *Nemzeti nevelési kódex* alapján készülnek el a szabályozás középpontjában álló ún. *kerettantervek*. A kerettanterv egy adott iskolatípushoz (iskolafokozathoz) tartozó vagy az azonos pedagógiai irányzatot követő iskolák tantervének közös része, ezért műfaji szempontból minimum-tanterv, mert meghatározza azt a minimumot, amelyet az adott pedagógiai koncepció szerint az adott iskolatípusban minden gyermeknek meg kell tanítani. A kerettanterv azonban maximális is, abban az értelemben, hogy meghatározza a *kereteket*. A kerettanterv optimum-tanterv is, amennyiben a minimum és a maximum mellett leírja a megtanítandó tananyag optimális mértékét is. Értelemszerűen *egy kerettanterv nem kerettanterv* – ez olyan lenne, mint egy monolitikus politikai rendszer egyetlen kötelező tanterve –, ezért kerettantervek sokféleségében kell gondolkodnunk. Egy iskola azonban minden tagozatában és osztályában egy elfogadott kerettanterv alapján szervezi a tanítást, ezért súlyos félreértés tantárgyi – például matematikai, történelmi – kerettantervekről beszélni.

A kerettanterv alapján készülnek el a harmadik szinten az iskolai adaptációk. A kerettanterv ésszerű mértékben hagy nyitva kérdéseket az iskolai munkát szabályozó tanterv elkészítéséhez. Az, hogy egy településen mely kerettantervek alkalmazására kerüljön sor, és hogy egy-egy iskola melyik kerettanterv alapján készítse el tantervét, a

---

¹² Az ennek megfelelő dokumentumot most Nemzeti alaptantervnek nevezik, de helyes lenne műfajilag és funkciójában is megváltoztatni.

tantestület, az iskolafenntartó, a pedagógusok erre jogosult testülete és a közhatalom közösen meghozott döntésétől függ.

A harmadik kérdés az, hogy kié az iskola. Elvi kérdés, hogy a pedagógia sokszínűségét iskolafenntartók szerint is biztosítsuk. Az állami-önkormányzati iskolák mellett meg kell engedni, hogy egyházak, non-profit szervezetek (alapítványok, egyesületek), külföldi szervezetek is létesíthessenek hazánkban iskolát, de alaposan meg kell vizsgálni, hogy ezekben teljesítheti-e magyar állampolgár tankötelezettségét, szerezhet-e oklevelet. Ez a döntés nemzetpolitikai érdeket is szolgál.

A közjó érdekében szükséges a nagy múlttal és óriási tapasztalattal rendelkező történelmi keresztény egyházak iskolafenntartói működésének támogatása. Az a helyes, ha a közjóért felelős állam támogatja a keresztény pedagógiát azzal, hogy esélyt ad az egyházi iskolák működésére, a keresztény nevelés intézményes megvalósulására.

KATOLIKUS NEVELÉS

A nevelés vázolt filozófiája elutasítja a világnézeti semlegesség téveszméjét. Antropológiai elveink és a belőlük származtatott célok érvényesek minden iskolára, óvodára, kisiskolára, gimnáziumra és egyetemre, valamint érvényesek a keresztény iskolákra és állami iskolára is. Az iskolai tanítás célja a személy autonómiájának növelése, a szabad döntés képességének fejlesztése, készségének kialakítása.

Miben áll tehát a keresztény pedagógia jelentősége, mi a katolikus iskolák szerepe?

Három nézőpontot világítunk meg: a családok, a nemzet (és a javát szolgáló állam) és az egyház szempontjait.

Az egyházi iskolák iránt nagy az érdeklődés, ami azzal magyarázható, hogy ezek lehetőséget adnak keresztény családoknak, hogy gyermekeiket keresztény nevelésben, minőségi oktatásban részesítsék. Ez azonban csak az egyik szempont, a gyermekére gondoló szülő szempontja. A sokszínű pedagógiai rendszernek ezt az igényt ki kell elégítenie.

A nemzeti oktatási rendszer iskolarendszere szempontjából a katolikus iskolák működése a minőség egyik jelentős garanciáját adják. A katolikus iskolákban az oktatás színvonala az átlag felett van, eredményességük közismert. Ezek az iskolák tehát a nevelésben, az oktatásban (tehát a tanítás minden tevékenységében) példát és mintát adnak az állami oktatási rendszer más iskoláinak, tevékenységükkel részt vesznek az állami oktatás színvonalának növelésében, a nevelési ideálok megfogalmazásában és terjesztésében. Ebben az értelemben tehát a közjót szolgálják.

A harmadik az evangélium hirdetésével megbízott egyház szempontja. A katolikus iskola feladata, hogy Istenről beszéljen a diákoknak. A keresztény ember a szabadságát nem magának műveli. A hősiiesen megharcolt, felépített szabadságot Isten elé teszi, hiszen mi másért imádkoznánk naponta, hogy „legyen meg a Te akaratom”. Az ember kul-

túra-teremtő, gazdaságot növelő tevékenysége a világot szellemibbé teszi. Az emberrel, az emberi tevékenységgel megjelenik a világ fölött a lélek, hogy az emberrel leborulva engedelmességet fogadjon az Atyaistennek és imádja őt. *Ez a keresztény nevelés nagy kihívása: egyszerre beszélni a szabadságról és az engedelmességről.*

A szabadságra nevelés az erkölcsi nevelés legfőbb tartalma. A részletes „parancsok” helyett a legfőbb parancsra kell helyeznünk a hangsúlyt. Az Isten felé irányuló szeretet a legfőbb parancs. Istenről sokat kell beszélni, a legnagyobb cél mindig lebegjen szemünk előtt: a tanítványainkat Isten iránti odaadó szeretetre nevelni.

Meg kell mutatniuk tanítványainknak, hogy Isten valóban létezik, igazolható is a léte. *Lehet tudni, hogy van Isten.* Tudni, hogy van Isten, ez egészen más, mint hinni Istenben. A hit személyes döntés. Ez az ember valóban szabad tette, hiszen Isten nem nehezedik ránk, nem kell legyűrnünk, mint a gravitációt vagy legyőznünk, mint a baktériumokat. Az Isten felől az ember szabad. Az Isten mellett szabadon dönt az ember. Ez a szabad tett, az Istennek adott szabad válasz üdvözíti az embert.¹³

Nagyon vigyáznunk kell arra, hogy Istenről ne mutassunk torz képet, mert kritikus diákjaink elvetik, és szkepszisbe menekülnek. Meg kell tanítani őket arra, hogy az Istenhez vezető út a kialakult istenkép folyamatos tagadásából áll.¹⁴ Minden, amit mondunk róla, máris nem igaz, nem úgy igaz. Amikor azt mondjuk, hogy Isten személy, akkor máris valahogy másként kell ezt érteni.

Az Istenhez vezető másik út az, hogy felismerjük Őt alkotásaiban. Nem a kézzelfogható dolgokban, mert a világ nem része Istennek. Ismerjük fel Istent az ideák tükröződésében. Az a szépség Isten tükröződése. Mutassuk meg, hogy a jóság, a szépség és az igazság objektív, és mindaz a jó, szép és igaz, amit látunk, tapasztalunk, az Isten csodálatos létének tükröződése a világban.

Jó lenne, ha Isten Országáról, a Mennyszágról, az üdvösség mibenlétéről tudnánk beszélni. Vonzóvá kell tenni a Mennyszágot, az örök életet.¹⁵ Azt mondják, hogy az iskola feladata az, hogy felkészítse a fiatalt az életre, a munkaerőpiac kihívásaira. A szabad autonóm ember valóban hozzájárul a kultúra, a gazdaság növeléséhez, a rábízottak jólétéhez. A katolikus iskolának azonban nem abban áll az elsődleges feladata, hogy a gyermekeket a munkaerőpiacra, „az életre” felkészítse, sokkal inkább abban, hogy felkészítse *az örök életre.*

---

13 Értelmezési hiba szembeállítani a katolikus és reformtus felfogást, a hit üdvözít vagy a tett. A hit üdvözít, az ember szabad tette.

14 Lásd. A *negatív teodícea* koncepciója.

15 Sokat segíthet, ha a – misztikusok mellett – elolvassuk és végigelmélkedjük C. S. Lewis *Narniáját* vagy a *Nagy válasz* c. írását.

IRODALOM

1. Baranyi Károly: *Mit, miért, hogyan?* (Pedagógiai esszékötet)
Budapest, Hunga-Print, 1994.
2. Baranyi Károly és mts: *Nemzeti alaptanterv* (kézirat: MKM, 1993)
<http://www.n-p-m.hu/nat-4.pdf>
3. Bolberitz Pál: *Isten, ember, vallás*, Budapest, Ecclesia, 1984.
4. Luigi Giussani: *A nevelés kockázata*, Budapest, Szent István Társulat, 2005.

Dr. Baranyi Károly
tudományos munkatárs, GFHF

